

Arkeol. o. 321/30.12.1997

**PUNKAHARJU 30-31
TUUNANSAARI
HEINNIEMI**

Kivikautisen asuinpaikan koekaivauskertomus

Anne Vikkula 1990

Museovirasto Arkeologian osasto

PUNKAHARJU 30-31 HEINNIEMI

Kivikautisen asuinpaikan koekaivauskertomus

Anne Vikkula 1990

SISÄLLYS

ARKISTOTIETOJA

1. TUTKIMUKSEN LÄHTÖKOHDAT
 2. SIJAINTI JA MAASTO
 3. KAIVAUSTEKNIikka
 - 3.1. Kaivausalue
 - 3.2. Kiintopisteet
 - 3.3. Tutkimustapa
 - 3.4. Dokumentointi
 4. HAVAINTOKUVAUKSET
 5. LÖYDÖT
 6. KAIRASEULONTATUTKIMUS
 7. TULKINTA JA KOHTEEN RAJAUS
- LUETTELO KERTOMUKSEEN LIITTYVISTÄ NEGATIIVEISTA
LUETTELO KERTOMUKSEEN LIITTYVISTÄ DIAPOSITIIVEISTA

OTE PERUSKARTALTA 4124 02 PUTIKKO

1:20000, Helsinki 1988, A4

PIENENNÖS YLEISKARTASTA (1:500)

YLEISKARTTAPIENENNÖS LISÄTTYNÄ KOEKUOPPA- JA KOEJALÖYDÖILLÄ A4

YLEISKARTTAPIENENNÖS LISÄTTYNÄ KAIRASEULONTATUTKIMUKSEN TULOKSIL-
LA A4

KUVATAULUT

PUNKAHARJU 30-31 HEINNIEMI

ARKISTOTIETOJA

Kylä: 417 Tuunansaari
 Tila: RNo 1:223 Pakkasenharju (määräala)
 Kiinteistötunnus: 618-417-0001-0223
 Maanomistaja: Toim. joht. Terho Rouvinen
 58200 KERIMÄKI
 puh. 957-541301
 Peruskartta: 4124 02 PUTIKKO

Kaivausalueen lounaispään koordinaatit:

x = 6849 68
 y = 4469 24
 z = 79,5 m ymp

Kaivausalueen itäpään koordinaatit:

x = 6849 74
 y = 4469 42
 z = n. 80

Aikaisemmat tutkimukset: Timo Sepänmaa, inventointi 1989

Kohteen aikaisemmat löydöt: KM 24778:1-10, 24779:1-3

Kaivaukselta 1990 tulleet löydöt: KM 26805:1-183

diar. 26.11.1991

Kertomukseen liittyvät negatiivit:

f. 82184, 82191

ks. myös f. 82188 ja 82191, Punkaharju, Pakkasharju länsi, A.Vikkulan kaiv. kert 1990, sekä

f. 82261-82265, Punkaharju, Pakkasharju itä, A.Vikkulan kaiv. kert. 1990, sekä

f. 82278-82282 Punkaharju Punkaniemi Ristiniemi, A.Vikkulan kaiv. kert 1990

Kertomukseen liittyvät diat:

not 24289-24291

Kertomukseen liittyvät kartat (kartta s. 13):

Yleiskartta Punkaharju Tuunansaari Heinniemi, 1:500,
 piirt. kentällä A.Vikkula, piirt. puhtaaksi S.-L.Seppälä,
 A3

1. TUTKIMUKSEN LÄHTÖKOHDAT

Inventoidessaan Punkaharjulla kesällä 1989 löysi Timo Sepänmaa Heinniemen kärjestä runsaasti kampa- ja asbestikeramiikkaa, kvartssia ja palanutta luuta veden kuluttamasta rantatörmästä. Tätä kohdetta hän kutsui nimellä Heinniemi a (Punkaharju 30). Niemen juurella sijaitsevalta ja Salpa-linjaan kuuluvien juoksuautojen osittain tuhoamalta mäeltä polulta hän löysi kaksi asbestisekoitteista saviastianpalaa sekä kvartsi-iskoksia, ja nimesi kohteen Heinniemi b:ksi (Pakkasharju 31). Näiden kohteiden välinen etäisyys on vain noin 100 metriä eikä niitä ole syytä erottaa erillisiksi kohteiksi huolimatta siitä, että niitä yhdistävä kapea kannas onkin ollut jonkin verran vedenpinnan alapuolella oleva matalikko.

Heinniemeä ei uhkaa välitön rakentaminen, mutta koska se on maastoltaan ihanteellinen ja sijaitsee lähellä Pakkasharjun länsipäätä, jonne VIP-tason hotellia on suunniteltu, on suunnitelmia sen käyttöön tulevaisuudessa odotettavissa. Tästä syystä kohteen laajuus haluttiin selvittää Punkaharjun muiden tutkimusten yhteydessä.

Kesän 1990 arkeologiset tutkimukset Punkaharjulla tehtiin eduskunnan myötämällä 100 000,- markan määrärahalla, joka oli tarkoitettu Mikkelin läänin kiinteiden muinaisjäänösten rajojen määrittämiseen. Sitä täydennettiin palkkaamalla velvoitetyöohjelman puitteissa kahdeksan kaivajaa. Tutkimuksia johti FL Anne Vikkula ja piirtäjänä toimi HuK Sirkka-Liisa Seppälä. Lisäksi kaivauksella oli Etelä-Savon seutukaavaliiton palkkaamana avustajana HuK Panu Nykänen. Töitä tehtiin kuuden viikon ajan 9.7.-17.8.1990. Tästä ajasta 3-4 päivää käytettiin Heinniemen kohteen tutkimuksiin.

2. SIJAINTI JA MAASTO

Heinniemen asuinpaikka sijaitsee Punkaharjun kirkolta noin 1,6 km kaakkoon, heti Pakkasharjun eteläpuolella ja itäpäästään siinä kiinni. Pakkasharju ja sen lounaispuolella oleva Orasaari muodostavat eräänlaisen "pullistuman" kannaksessa, joka muuten on noin 70-80 metrin levyinen ja noin 1,6 kilometrin pituinen. Kannas erottaa toisistaan Puruveden Salkolahden ja Sorvaslahden. Kannaksen luoteispäässä on Pusunmäen asuinpaikka ja aivan kaakkoispään tuntumassa Salkoniemi. Keskivaiheilla ovat Pakkasharjun kohteet (läntinen ja itäinen), Heinniemen ja Orasaaren asuinpaikat.

Pakkasharju on noin 400 metrin pituinen ja hieman yli 200 metrin levyinen harjanne. Sen korkein kohta on noin 93 metrin korkeudella ja sijaitsee Pakkasharjun länsipään asuinpaikasta noin 100 metriä itään. Harjun eteläpuolella on laguuni, Heinlahti, jolla on vain parin kymmenen metrin levyinen ja hyvin matala yhteys järveen. Laguunia rajoittaa harjun itäpäästä kaartuva itä-länsi -suuntainen Heinniemi sekä Pakkasharjun länsipäästä eteläkaakkoon pistävä kapea ja matala niemi.

Heinniemi on noin 250 metrin pituinen, koillinen-lounas-suuntainen ja koillispäästään kiinni Pakkasharjussa. Leveimmillään se on noin 80 metriä ja kapeimmillaan vain noin 15 metriä. Kapein kohta on niemen keskivaiheilla, ja sen molemmin puolin on korkeampi ja leveämpi mäki. Niemen koillispään mäellä on juoksuautoja ja hyökkäysvaunues-teitä ja lounaispäässä puretun saunan perustukset ja kivettyjä polkuja. Kummankin mäen rannat ovat kuluneet parin-kolmen metrin korkuiseksi avoimeksi hiekkatörmäksi.

Pääosin Heinniemi on mäntyä kasvavaa kangasta, ja puusto on lounaisen mäen keskivaiheilla tiheää ja nuorta. Aluskasvillisuus on varpua. Aivan niemen kärjessä loivalla länsirannalla sekä sen kapeimmalla, matalalla kohdalla kasvaa nuorta lehtipuuta ja aluskasvillisuus on heinää.

3. KAIVAUSTEKNIikka

3.1. Kaivausalue

Tutkittu alue kattaa koko Heinniemen lounaisen mäen. Koordinaatiston vetäminen aloitettiin etelä-pohjois-suuntaisesta linjasta 500/95-125 (30 m), johon merkittiin näytepaikat 5 metrin välein. Sille merkittiin poikkittaiset linjat 465-525/105, sekä 470-540/125 tiheimmän puuston etelä- ja pohjoispuolitse. Näihin koordinoitiin lisäksi kolme muuta etelä-pohjois-suuntaista linjaa poikki niemen (490, 507 ja 520).

Linjoista otettiin näytteet viiden metrin välein ja kuuden näytteen kohdalle kaivettiin tarkistuksen vuoksi 1x1 m²:n suuruinen koekuoppa. Lisäksi kaivettiin metrin levyinen ja 12 metrin pituinen koeoja 507/92-104, joka leikkasi rantatörmän reunan.

Heinniemen koillispään mäelle merkittiin itä-länsi-suuntainen 40 metrin pituinen linja mäen etelälaidalle viiden metrin välein.

3.2. Kiintopisteet

KP I 78,44

Sijainti: Heinniemen länsikärjestä 20 m etelärannan suuntaan, polkumaisen kiveyksen ylemmässä kivirivissä punaiseksi maalattu piste.

Korkeus siirrettiin Pakkasharju Länsi-asuinpaikan kiintopisteestä II (76,25 m ymp).

3.3. Tutkimustapa

Tutkimuksessa käytettiin ns. kairaseulontamenetelmää. Maasta otetaan kairalla noin 6-7 dl:n suuruinen näyte. Se seulotaan seulalla, jonka silmäkoko on 2 mm. Silmäkoolla on merkitystä vain tuloksia vertailtaessa. Seulaan jäävät pienet keramiikan, kvartsin, luun ja asbestin murenat antavat viitteen muusta odotettavissa olevasta aineistosta näytepaikan läheisyydessä. Menetelmä on kuvattu Muinaistutkijassa 4/1990 sekä A.Vikkulan koekaivauskertomuksessa Punkaharjun Pusunmäeltä 1990.

Kairaseulontanäytteitä otettiin Heinniemestä yhteensä 68 kappaletta (lounaismäeltä 59 kpl ja koillismäeltä 9 kpl). Lisäinformaation saamiseksi kaivettiin kuusi neliömetrin suuruista koekuoppaa, jotka sijoitettiin pääasiassa puuston asettamien rajoitusten mukaan, sekä 14 mertin pituinen koeoja. Tavoitteena oli saada yhtäältä vahvistuksi kairaseulonnan tuloksia sekä toisaalta löytää asuinpaikkaa ajoittavaan materiaalia.

Koekuopat ja -oja kaivettiin lapiolla puhtaaseen maahan saakka, yleensä kuitenkin noin puolen metrin syvyyteen, ja maa seulottiin 5mm:n seulalla. Löydöt otettiin talteen 10 cm:n paksuisista kerroksista, jotka laskettiin turpeen pinnasta alaspäin.

3.4. Dokumentointi

Alueesta piirrettiin yleiskartta 1:500 (karttaliitteet 1-3). Kaikista näytteistä täytettiin näytekortti, jossa on tiedot maakerroksista sekä muista havainnoista, näytteen määrästä ja näytesyvyyksistä sekä sijainnista ja ympäristöstä. Koekuopista tehtiin muistiinpanot vihkoon. Sekä mustavalkokuvia että dioja otettiin tarpeen mukaan.

4. HAVAINTOKUVAUKSET

Maaperä oli hienoa, lähes hietamaista, lounaisen mäen ylimmissä osissa. Eteläreuna oli jonkin verran karkeampaa, mikä aiheuttaa huomattavan sortumisvaaran rantaleikkauksessa. Länsirinteellä alhaalla oli paikoin jopa soraa sekä selvästi vedenpinnan vaihtelujen huuhtomaa maata.

Alueella oli ohut turvekerros (3-5 cm) ja sen alla 5-7 cm:n huuhtoutumiskerros, A-horisontti. Rikastumiskerros oli keskimäärin 20 cm:n vahvuinen. Lähes yhtenäinen punertava likamaakerros todettiin lounaisen mäen etelärinteellä linjojen 480 ja 525 sekä 92 ja 115 välisellä alueella. Linjassa 520 havainnot jatkuivat mäen pohjoisrannalle saakka. Lisäksi hajanaisempia ja epävarmempia likamaahavaintoja oli linjan 125 länsipäässä välillä 480-490.

Koillisella mäellä turve oli ohut ja puuttui polkujen ja juoksuhautojen vuoksi paikoin kokonaan. Huuhtoutuneen paksuus oli noin 5 cm ja rikastuneen kerroksen noin 20 cm. Likamaata todettiin vain kahdessa läntisimmässä kairanäytteessä sotavarustuksien lähetyvillä, joihin se kuitenkin ei näytä liittyvän.

5. LÖYDÖT

Koeojasta tuli löytöjä jokaisesta ruudusta. Rikkain kerros oli heti turpeen alla: enimmillään ruudussa 507/97 kerroksessa 1, josta keramiikkaa saatiin 160 palaa (noin 320 g). Kvartsi-iskosten rikkain keksittymä oli ruudussa 507/101 kerroksessa 1, josta kerättiin 260 iskosta (750 g). Palanutta luuta tuli melkein jokaisesta ruudusta, mutta määrät olivat pieniä lukuunottamatta ruutua 507/100, josta tuli yhteensä 120 palaa (17 g) luuta. Löydöt ulottuivat noin 30 cm:n syvyyteen saakka ja jakautuivat seuraavasti (kartta s. 14):

	kpl	g
Saviastianpaloja	878	1034
Siimanpaino :87	1	6
Kivilaji-iskoksia	7	770
Kvartsikaapimia	1	9
Kvartsiesineitä?	2	2
Kvartsi-iskoksia	1695	5795
Kvartsiittikappaleita	4	269
Pii-iskoksia	7	10
Palanutta luuta	210	n.48
Asbestia	4	22

Selvästi rikkain koekuoppa oli 500/100 lähellä koeojaa. Kuopasta tuli yhteensä 473 palaa (285 g) keramiikkaa ja 168 (1012 g) kvartsi-iskosta sekä luuta. Piitä koekuopista ei löytynyt ollenkaan. Kaikenkaikkiaan löydöt koekuopista olivat seuraavat (ks. myös kartta s. 14):

	kpl	g
Saviastianpaloja	605	1089
Siimanpaino :171	1	5
Kvartsiesineitä ?	3	2
Kvartsi-iskoksia	267	1566
Kvartsiitti-iskoksia	3	6
Palanutta luuta	25	6
Asbestia	1	1

Keramiikka oli XXXXXX

6. KAIRASEULONTATUTKIMUS

Kairaseulontatutkimus osoitti kohteen lounaisosan hyvin yhtenäiseksi, joskin niemen eteläpuoliskolle painottuneeksi. 68 kairanäytteestä 50 (näistä 8 koillismäellä ja 42 lounaismäellä) oli positiivisia, millä tarkoitetaan, että näytteestä löytyi mikroskoopilla tutkittaessa vähintään yksi kvartsin, keramiikan, luun tms. muru, tai näy-

tettä otettaessa havaittiin oletettavasti muinaisesta asutuksesta peräisin olevaa likamaata.

Enimmillään kairanäytteestä tuli noin 20 saviastianmurenaa, kvartsisirua tai luunpalasta. Tällaisia näytteitä oli 2-3. Enimmäkseen positiiviset näytteet tuottivat 3-6 murun tuloksen. 20 näytteessä oli keramiikkaa tai luuta, 28 näytteessä pelkästään kvartssia, ja kaksi todettiin positiivisiksi vain maaperähavainnon perusteella (kartta s.15).

7. TULKINTA JA KOHTEEN RAJAUS

Heinniemen lounaispää on kokonaan yhtenäistä kulttuurikerrosta. Aivan sen luoteisin kärki vaikuttaa vähälöytöisemmältä, mutta on kuitenkin ehdottomasti asuinpaikkaan kuuluvaa. Rannat ovat kaikkialla kärsineet veden kulutuksesta ja alaraja on sen vuoksi epävarma. Alimmat löydät tulivat 78,12 metrin korkeudelta, mutta maaperä on siellä kuitenkin jo täysin veden liikuttelemaa. Keramiikkalöytöjen alaraja on noin 80 metriä, joskin niistäkin alimmat ovat romahtaneesta rantaterassista. Asuinpaikan todennäköinen alaraja lienee kuitenkin hieman alle 80 metrin tienoilla, mistä vielä löytyi kvartssia selvästi alkupe-
räisistä yhteyksistään.

Koillispään mäki kuuluu asuinpaikkaan, mutta on köyhempi. Sielläkin löydöt ovat noin 80 metrin korkeudella. Välille jää löydötön alue, joka on ilmeisesti ollut joko hyvin matalalla tai jonkin verran vedenpinnan alapuolella.

Heinniemen kivistä asuinpaikkaa rikkovat lounaispään saunanjäännökset, koillispään soravarustukset, ja ranta on hyvin kulunut. Se on kuitenkin jokseenkin hyvin säilynyt, ja sen miljöö laguunia rajoittavana niemenä on erikoinen ja mielenkiintoinen. Tämän vuoksi alue tulee ehdottomasti säilyttää kokonaan rakentamattomana. Oman li-

säarvonsa aluelle antavat Salpa-linjan esteet ja rakenteet, joskin niiden arvoa täytyy tarkastella muista näkökulmista. Suojeltavan alueen laajuus on 300x70 m.

Helsingissä 16.11.1992

Anne Vikkula

FL

LUETTELO KERTOMUKSEEN LIITTYVISTÄ NEGATIIVEISTA

- 82184 PUNKAHARJU 417 Tuunansaari Heinniemi,
yleiskuva. Koeoja A, ruudut 507/92-104. N-S.
- 82191 PUNKAHARJU 417 Tuunansaari Heinniemi,
yleiskuva. Panssariesteitä Pakkasharjun ja
Heinniemen välillä. N-S.

LUETTELO KERTOMUKSEEN LIITTYVISTÄ DIAPOSITIIVEISTA

- 24289 PUNKAHARJU 417 Tuunansaari Heinniemi,
maisemakuva. Heinniemi kuvattuna Ristin niemestä.
S-N
- 24290 PUNKAHARJU 417 Tuunansaari Heinniemi,
yleiskuva. Panssariesteitä Pakkasharjun ja
Heinniemen välissä. N-S.
- 24291 PUNKAHARJU 417 Tuunansaari Heinniemi,
työkuva. Juha Luukkainen ja Pertti Heiskanen
seulovat.

Valok. A.Vikkula 1990

Ote peruskartalta 4124 02 PUTIKKO, 1:20000, Helsinki 1988

● Kaivausalueen lounaispään koordinaatit:

x = 6849 68

y = 4469 24

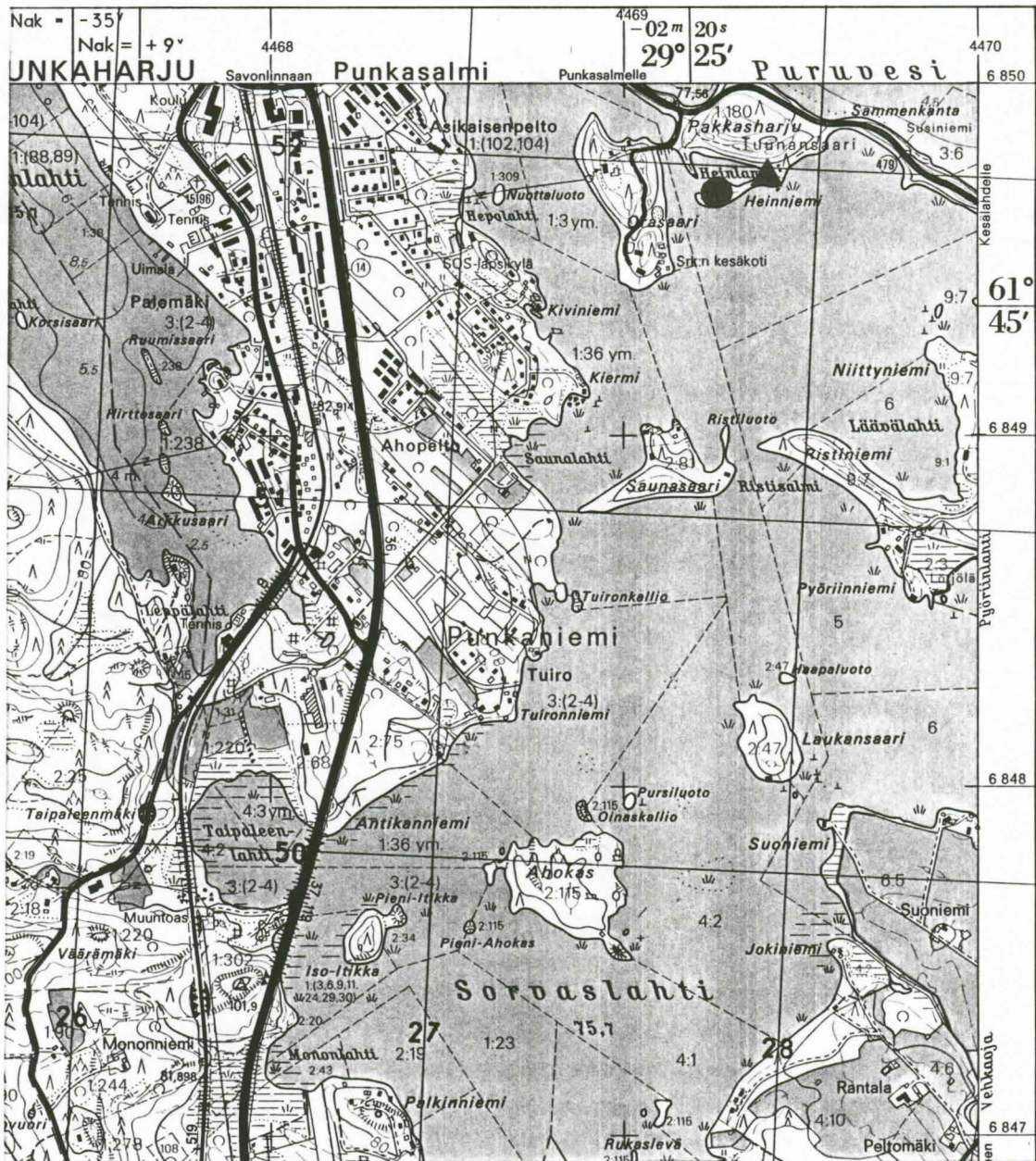
z = 79,5 m ymp

▲ Kaivausalueen itäpään koordinaatit:

x = 6849 74

y = 4469 42

z = n. 80

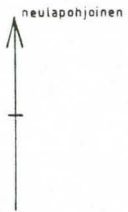
PUNKAHARJU Tuunansaari Heinniemi

A. Vikkula 1990

Yleiskartta

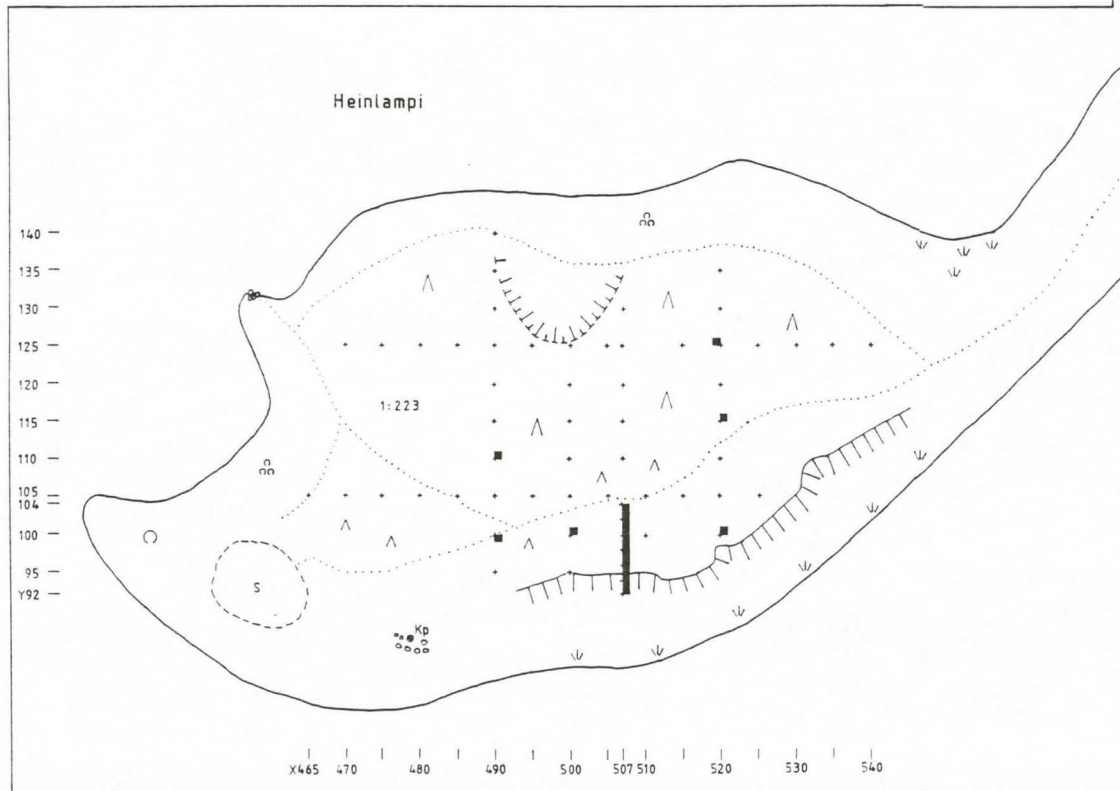
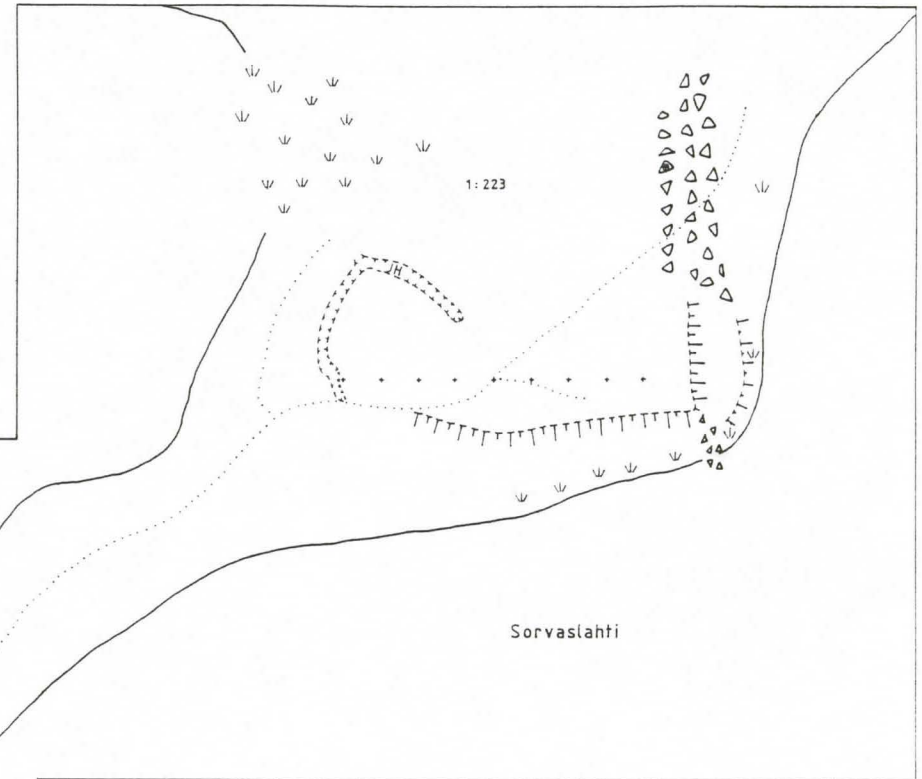
Kp=78.44

Piirt. A. Vikkula

PIENENNÖS YLEISKARTALTA n. 1:1000

- kairaseulonta
- kairaseulonta ja koekuoppa 1m² tai koeoja
- kiintopiste
- juoksuhauta / Salpa-linja
- panssarieste / Salpa-linja
- saunan perustukset

PUNKAHARJU Tuunansaari Heinniemi

A. Vikkula 1990

Yleiskartta

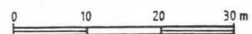
Kp=78.44

Piirt. A. Vikkula

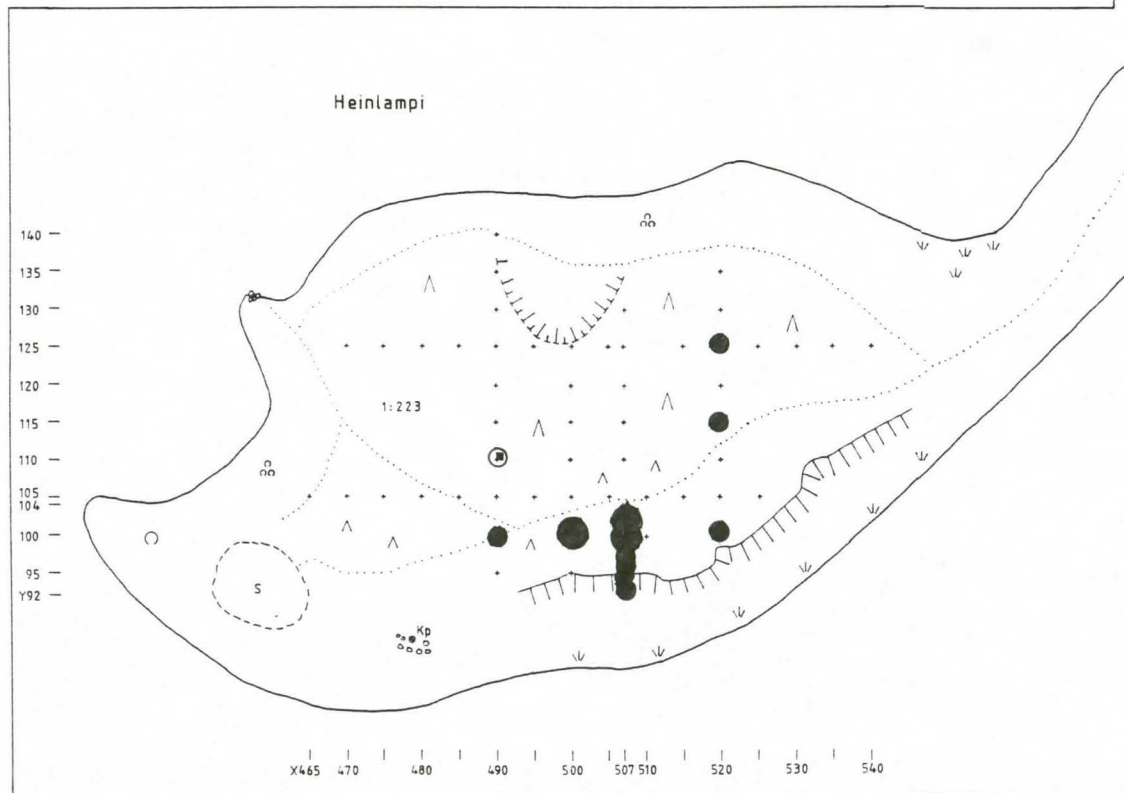
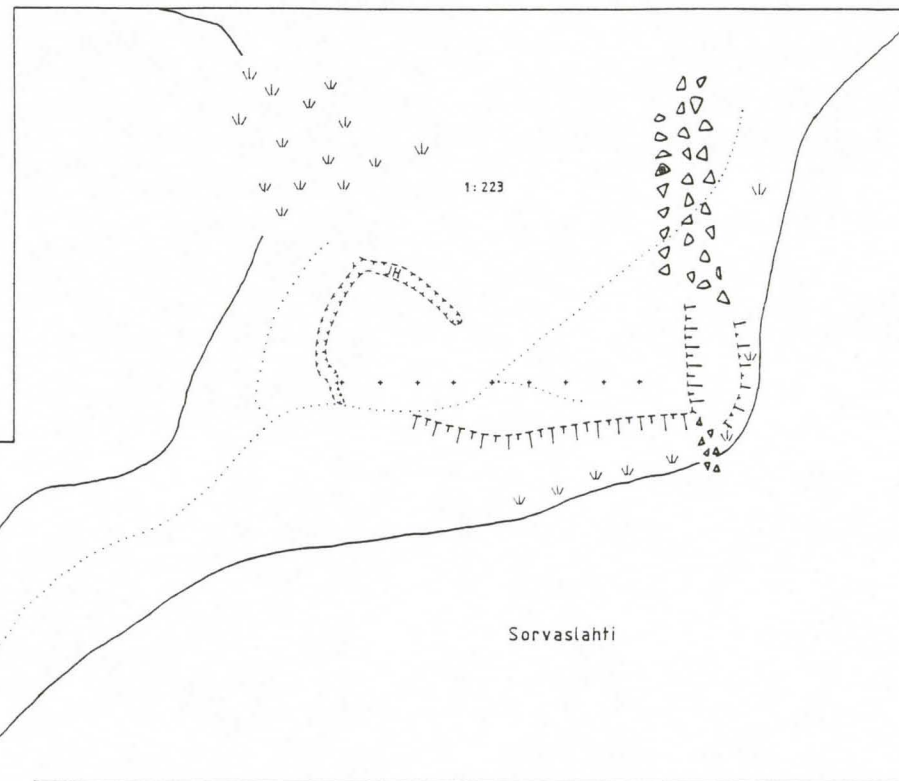
neulapohjoinen

Pienennös yleiskartalta 1:500

- kairaseulonta
- kairaseulonta ja koekuoppa 1m² tai koeoja
- kiintopiste
- juoksuhauta / Salpa-linja
- panssarieste / Salpa-linja
- saunan perustukset

KOEKUOPPA- ja KOEOJALÖYDÖT

- keramiikkaa > 100 g / m²
- keramiikkaa < 100 g / m²
- vain kvartsi-iskoksia

PUNKAHARJU Tuunansaari Heinniemi

A. Vikkula 1990

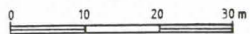
Yleiskartta

Kp=78.44

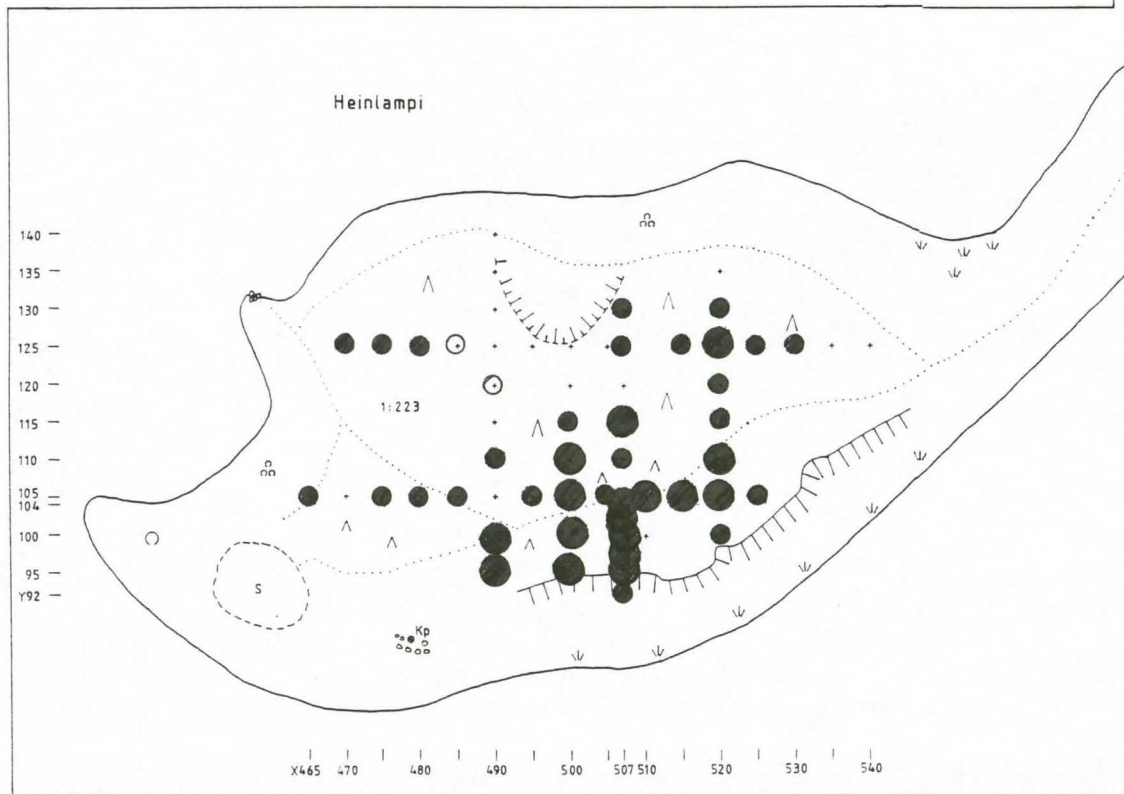
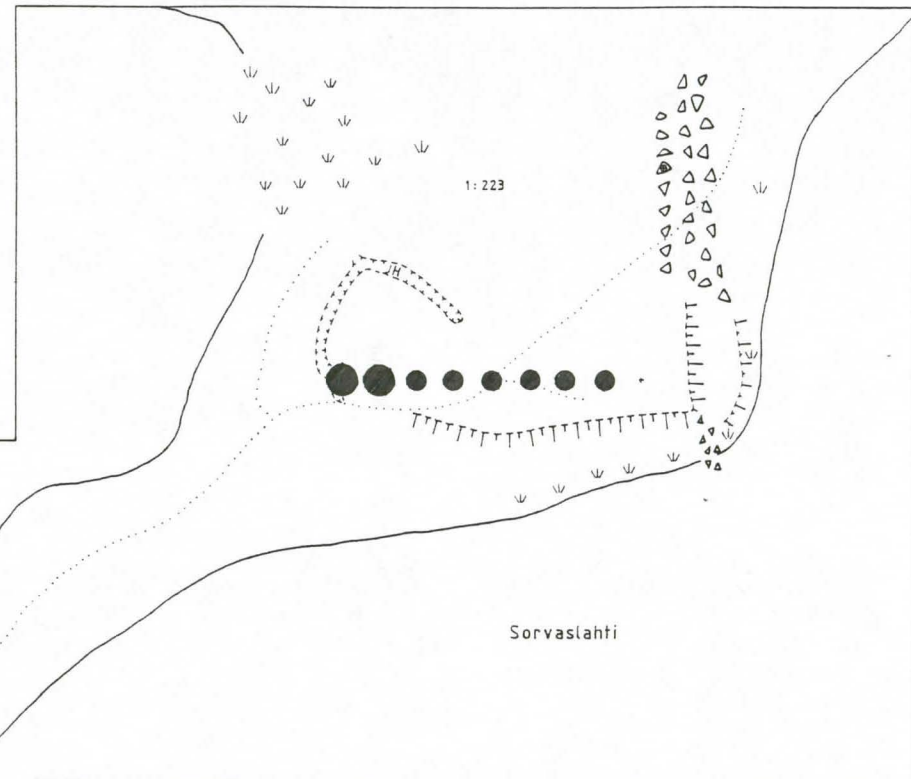
Piirt. A. Vikkula

neulapohjoinen

Pienennös yleiskartalta 1:500

- kairaseulonta
- kairaseulonta ja koekuoppa 1m² tai koeoja
- kiintopiste
- juoksuhauta / Salpa-linja
- panssarieste / Salpa-linja
- saunan perustukset

KAIRASEULONTATUTKIMUS

- kairanäytteestä keramiikkaa, luuta tms.
- kairanäytteestä vain kvartsisiruja
- vain likamaahavainto

PUNKAHARJU Tuunansaari Heinniemi
A. Vikkula 1990

82184

Yleiskuva. Koeoja A, ruodot
507/92-104. N-S.

82191

Yleiskuva. Panssariesteitä
Pakkasharjun ja Heinniemen välillä, N-S.